

RECENZIE/REVIEW/KRITIK

HOCHTEL, Marian. *Vivant Denon a kouzlo empíru. Napoleonova hvězda, která oživuje duši*. Praha; Opava 2020, 416 s.

„Lebo obraz je v umení súčasne znakom a symbolom slobody. Je jej znakom, pretože dokumentuje umelcovu schopnosť vytvárať novú víziu, ktorá namiesto, aby svet premieňala na stereotyp a tým ochudobňovala, dáva mu naopak zvláštnu bohatosť a rozmanitosť, presahujúce očakávanie bežného diváka. Súčasne je stimulom slobody, pretože pôsobí na diváka opačne, ako reklama, televízia a film, ktoré umŕtvujú súdnosť a nútia pozornosť trpne sa podriaďovať. Obraz v umení je šok, šok burcujúci vedomie, a vyžaduje zostrenú pozornosť od každého, kto ho chce posúdiť, pochopiť a oceniť.“

Napoleon Bonaparte patrí nesporne k osobnostiam, priťahujúcim pozornosť viacerých generácií historikov. Na tomto konštatovaní nič nemení ani fakt, že znalci vzostupu i pádu „orla z Korziky“ zaujímajú voči jeho činom i významu často krátko protichodné postoje. A načim taktiež čestne doplniť, že vznikajú i monografie, zamýšľajúce sa nad doposiaľ opomínanými, či nepovšimnutými otázkami. Jednou z ciest sa stala snaha o preniknutie do psychológie danej osobnosti, ktorú preukázal napríklad Louis Chardigny v biografii Človek menom Napoleon. Iný – a hneď na tomto mieste doplním, že veľmi podnetný interdisciplinárny prístup – zvolil autor predloženej monografie. Pohybuje sa na pomedzí nebyvalého množstva vedných disciplín (antropológie, architektúry, histórie, dejín umenia, lingvistiky, numizmatiky, religionistiky, sociológie, štúdií o pamäti...). Okrem toho: problematike napoleonského Francúzska sa venuje prakticky celý profesionálny život – a na kvalite spomínaného výstupu to badať.

Zaujmal ma už podrobný a dôsledne pripravený úvod, zasadzujúci pôsobenie takmer „renesančného človeka“ Dominiqua Vivanta, baróna Denona (4. 1. 1747 – 17. 4. 1825), cestovateľa, diplomata, dvorana, spisovateľa, umelca, prvého riaditeľa Louvru („Napoleonovho múzea“), cisárovho „oka“ a „rozhodcu vo veciach vkusu“ (rovnakú funkciu zastával kedysi napríklad Petronius na dvore rímskeho cisára Nera) do širšieho kontextu. Spomínaný pán prežil šesť režimov – od vlády Ľudovíta XV. z rodu Bourbon po reštauráciu francúzskej monarchie jeho vnukom, Ľudovítom XVIII. Tvorca sa nevyhýba ani páľčivým otázkam, ku ktorým patrí napríklad „prebudenie patriotizmu“ (zjavné napríklad v spojení „Veľký cisár – Veľká armáda – Veľký národ“) či „premena propagandistu na tvorcu mýtu.“ Dôsledne argumentuje, že empír (alebo „imperiálny štýl“) predstavoval spojenie odkazu gréckeho, rímskeho a egyptského umenia s potrebami súčasníkov. Podrobne analyzuje doposiaľ francúzskou i českou historiografiou

publikované výstupy k problematike (z 19. – 21. storočia) a polemizuje s ich závermi. Vyzdvihujem čestné priznanie autora, že ide o doplnenú verziu jeho niekdajšej (2010) dizertačnej práce i fakt, že jednotlivé časti celku síce publikoval i časopisecky, no teraz ich ponúka v modifikovanej - prípadne ucelenejšej - podobe. Áno, plne súhlasím: nové pohľady sa otvárajú nielen štúdiom, či cestovaním za prameňmi, ale i osobným zrením. Pozdáva sa mi tiež precízne metodologické a terminologické (legenda, mýtus, propaganda...) ukotvenie témy. A nepopieram: duševné súznenie medzi generálnym riaditeľom múzeí a vládcom náleží k dôležitým faktorom, pričom hodno napríklad spomenúť, že obaja patrili k fatalistom.

Spolupráca oboch osobností začala počas konzulovho ťaženia do Egypta (konkrétne 5. 5. 1798) a trvala 17 rokov – abdikáciu Denon podal až po vysporiadaní náležitostí Louvru niekoľko mesiacov od pádu monarchu, ktorého obdivoval ako „hviezdu, ktorá oživuje dušu“ (3. 10. 1815). Inak povedané: učenec smel vnímať pôsobenie v službách významného Korzičana ako zavŕšenie svojej bohatej kariéry (pôsobil ako jeho vysoký úradník vo veku 51 – 68 rokov). Post generálneho riaditeľa francúzskych múzeí a riaditeľa centrálného múzea umenia pritom zostával takmer jeden a pol dekády (od 19. 11. 1802) a – v tom čase ešte – významný generál i prvý konzul vyzdvihol jeho skúsenosť. Spomínaného vzdelanca pritom vnímame ako prvého systematika a organizátora francúzskeho múzejníctva. Menovali ho (31. 3. 1803) takisto za člena IV. sekcie krásnych umení francúzskeho Inštitútu a ako člen poroty sa podieľal (1806 – 1813) aj na udeľovaní prestížnej Rímskej ceny. Od istého okamihu (19. 11. 1810) dohliadal tiež na archeologické vykopávky v rímskom departemente – no vtedy (konkrétne už od 1809) Napoleon podľa jedného vyjadrenia historika pôsobil ako „unavený héros.“ Inokedy razantný štátnik, posilňujúci „kult víťazstva,“ sa v estetických problémoch správal často nerozhodne a nechal si poradiť od odborníkov. Denon využil monarchovu váhavosť a presadenie vlastnej predstavy – hoci sa mu také čosi nie vždy podarilo – zahalil rúskom zdanlivej spontánnosti. Napokon: za svoje služby získal titul rytiera (29. 6. 1808) i cisárskeho baróna (3. 8. 1812). Čo však hodnotím snáď ako rovnako dôležité, empiricky vyjadroval nádeje väčšiny francúzskeho obyvateľstva.

Autor objasňuje, aké vlastnosti a schopnosti by mal preukázať propagandista, ak hodlá sláviť úspech – a netají, že Denon pracoval pre prvého konzula aj neskoršieho cisára s entuziazmom i nasadením celého svojho talentu, až sa žiada povedať: celej svojej bytosti. Videl v ňom osobnosť, podobnú prvému rímskemu cisárovi Augustovi – jedinečný zjav, ktorý po dlhom období svárov prinesie krajine vytúžený pokoj. Odvolával sa takisto na rodinnú česť, ktorá ostávala slávne mu Korzičanovi celoživotne blízka a štylizoval ho i do úlohy ochrancu, ba priam záchrancu francúzskeho etnika. Napoleon si ale neprial príliš hrdinské zobrazenie svojej osoby, pretože sa obával, že v prípade neúspechu by ho odporcovia dokázali ľahko zneužiť. Preto radšej hovoril o „vysokých kvalitách.“

Nadviazal na praktiky, zavedené už počas jakobínskeho teroru (1793 – 1794) a nedovolil „siedmej veľmoci“ slobodne sa rozvíjať. Naopak: posilnil cenzúru a zriadil riaditeľstvo tlače (1810). Politicky zasiahol do zloženia redakcii, zakázal vydávanie väčšiny periodík (60 zo 73 zrušil nariadením zo 17. 1. 1800 a 9 zo zvyšných 13 dekrétom zo 4. 2. 1811), i vydávaním vlastných tlačovín. Ak skutočne

„stojí sám,“ upomína ma na „osamelosť trónu,“ spomínanú kedysi španielskym kráľom Filipom II. a symbolicky znázornenú už Tizianom v prípade zobrazení jeho otca, cisára a takisto španielskeho monarchu Karola V. (I.). No pritom sa cieľavedomo snažil založiť dynastiu – a verejnosť s tým zdanlivo súhlasila ešte predtým, než sa korunoval za cisára. Zaujímavo vyznieva i poznatok, že Denon obhajoval antickú „cudnú nahotu,“ ktorú Napoleon odmietal.

Práve generálny riaditeľ múzeí súčasne viedol i reorganizovanú mincovňu platidiel a medailí (od 17. 9. 1803), pričom sa mu podarilo dosiahnuť vrátenie monopolu na jej produkciu (26. 3. 1804, definitívne vzal dané právo mestám, napríklad Štrasburgu) – a autor zasväcuje čitateľa do významu týchto pamätných predmetov. Už od doby Ľudovíta XIV. plnila medaila funkciu historického svedectva a niekdajší generál sa o ne zaujímal od počiatku svojej kariéry. Oproti minulosti sa však za revolučných čias objavuje už nielen oficiálna razba, ale aj prejavy ľudovej tvorivosti. Navyše: tieto drobné umelecké artefakty – nadväzujúce svojim vyhotovením na portrétnu umenie rímskeho cisárstva – boli ľahko rozšíriteľné medzi široké vrstvy. Úpadok medailérstva sa Denon snažil zastaviť originálnym poňatím a celkovo vlastnil 97 medailí, vyhotovených na Napoleonovu počesť a ďalších 130, pripomínajúcich udalosti, ktoré sa odohrali za jeho panovania. Uplatnil tzv. vysoký reliéf s minimom postáv a oživil tzv. oficiálne umenie. Rozšíril „Napoleonovo múzeum“ o dve nové siene: Apolónovu a Lakoónovu, pričom ako dôkaz generálovho pôsobenia ako najvyššieho štátneho úradníka, štátnika a predovšetkým zmierovateľa rozbrojov vyzdvihol vyhlásenie Občianskeho zákonníka (21. 3. 1804, od roku 1807 sa zbierke začalo hovoriť aj Code Napoleon). Armáda podporovala legitimitu cisárovej vlády a vládca osobne živil predstavu, že Francúzi ako osloboditelia „bojujú proti tyranom.“ Vstúpil do niekoľkých hlavných miest – napríklad Berlína, Madridu, Moskvy, či Viedne – a ako každý imperátor, aj on vytváral súbor nárazníkových štátov. Už na tretí deň po cisárskej korunovácii (čiže 5. 12. 1804, italským kráľom sa stane 26. 5. 1805) rozdal jednotlivým oddielom pozlátene cisárske orly z bronzu. Romantizmus okrem toho napomáhal šíreniu príbehov o padlom hrdinovi – a napriek neúspechu svojich zámerov sa Napoleon vďaka obdivovateľom stal v mysliach majority jedným z nich. Chápal síce význam „občianskych cností“ (horlivosť, mier, obetavosť, oddanosť, spravodlivosť, vlastenectvo...) no čo si o nich myslel, dokazuje asi najlepšie tento jeho výrok: „Spája nás osvietenstvo, vlastníctvo a obchod.“ Denonovi nesmierne záležalo na uchovaní monarchovho odkazu v historickej pamäti, preto nechal v Londýne už po jeho druhej abdikácii (22. 6. 1815) vyraziť poslednú medailu, upozorňujúcu, že – aspoň formálne – prenechal vládu svojmu maličkému synovi.

Cisár uprednostňoval triumfálne, či oslavné vyznenie jednotlivých momentov pred trúchlivým alebo smútočným – pretože tí, ktorí prišli o život vo vojne, podľa jeho mienky padli „na polí cti a slávy.“ Sám seba navyše štylizoval i do spomínanej pozície mierotvorcu: úspech nespočíva len v pokorení nepriateľa, naopak: ešte výraznejší si smie pripísať ten, kto na získanom území nastolí pokoj. Ako sa raz vyjadril: „Kopijami možno získať veľké oblasti – ale sedieť sa na nich nedá.“ Nepochybne sa usiloval napodobniť antickú predstavu „pax romana.“ Uvažoval (1806), že vybudovaním štyroch víťazných oblúkov

podporí i sochárstvo na nasledujúce desaťročie a pamiatku na svoje panovanie, kým s „prchavými“ slávnostnými okamihmi – ako napríklad veľkolepou oslavou jeho narodenín (15. 8. 1811) príliš nesúhlasil. Prial si síce prebudovať dokonca i zámok vo Versailles, no trval na tom, aby s vynaložením čo najskromnejších prostriedkov podarilo dosiahnuť čo najväčšie výsledok. Ku grandióznym projektom, pripomínajúcim napoleonskú epochu, patria napríklad víťazný oblúk na námestí Caroussel neďaleko vstupu do paláca Touileries (mal byť dokončený do 1. 1. 1809, čo sa i podarilo) a stĺp, vztýčený na námestí Vendôme (dostavaný na cisárovi narodeniny, 15. 8. 1810). Denon takisto, ako ktorýkoľvek iný vysoký štátny úradník, zápasil s nepriaznivými faktormi (neochotou, prekážkami pri dodaní materiálu, nedostatkom času...), no nikdy neupustil od zdvorilého tónu vyjadrovania – hoci naliehanie (ak nie priamo vyhrážka) ostáva v texte podriadeným pri nedodržaní pokynov citeľná. Symboliku, na ktorej si zakladal, badať aj pri prenesení konkrétnych výtvorov z miesta vzniku do Paríža – napríklad benátsku kvadrigu z chrámu sv. Marka sem presunuli, pretože dané sídlo symbolizovalo spojenie západného a východného cisárstva. Taktiež neprotestoval proti umiestneniu včiel na cisársky plášť – zjavne veril vtedy prezentovanej teórii, že nimi bolo ozdobené aj rúcho prvého franského kráľa Childericha I. (+ 481).

Opomenúť by som nemal ani prílohy a rozsiahly poznámkový aparát. Prvé zmienené poskytujú preklad niekoľkých listov medzi učencom a významnými súvekými individualitami (vrátane samotného cisára) z francúzštiny do slovenčiny, čím umožňujú nahliadnuť do myšlienkového sveta jednotlivých aktérov. Spomeniem aspoň Denonov obdiv voči Henrichovi VII. a predovšetkým Viliamovi I. Dobyvateľovi, ktorému sa ako doposiaľ poslednému podarilo pokoriť anglické oddiely pozemným ťažením, využívanie novín pre šírenie propagandistických (bez pejoratívneho prídychu) – a navyše často len čiastočne pravdivých, alebo dokonca úplne nepravdivých – informácií (a takisto pri zamľčovaní poznatkov), inšpiráciu medailí i celého podania vládcovho životného príbehu gréckou a rímskou mytológiou (napríklad postavami Achilla, Herkula, Jupitera..), antickou minulosťou (Alexander III. Macedónsky, Caesar, Hannibal, Ptolemaios I., Septimus Severus, Traian...) i symbolikou z čias Karola I. Veľkého (Napoleon I. sa takisto považoval za obnoviteľa cisárstva na Západe), či zmienky o dobytí Prešporku (hoci pôvodca pri preklade používa pojem „Bratislava,“ s ktorým pre dané obdobie nesúhlasím – uznávam však, že sa v odbornej literatúre spomína Bratislavský mier a Bratislavská župa). Zaznieva tu jeden, z môjho pohľadu tragický tón: presvedčenie každého režimu – a diktatúr obzvlášť – o svojej nepominuteľnosti. Dokonca sa v monografii spomína i „mentálna diktatúra“ a to v súvislosti s reklamou ako veľmi zložitým fenoménom.

Oceňujem takisto i prítomnosť oboch typov poznámok – bibliografických i vysvetľujúcich. Vážim si taktiež snahu tvorca o objasnenie významu menej známych pojmov, prepočítanie dát z francúzskeho revolučného kalendára na kresťanský letopočet a prevedenie hodnoty niekdajších mier na súčasné. Oslovili ma takisto úvahy vybraných znalcov o využití umeleckého diela ako osobitého, no nezastupiteľného historického prameňa. Štýl vnímam ako vedecký, no pritom čitateľsky prívetivý. Neraz sa v ňom objavujú aj esejistické prvky a vykreslenie

„krajiny galského kohúta“ za Napoleonovho pôsobenia ako dokonalého umeleckého diela mi imponuje – v mojom myšlienkovom svete stojí svojou pôsobiivosťou hneď za predstavením daného štátu ako nádhernej mladej dámy (ako ho vnímal Michelet). V súčasnej post - postmodernej, skrz – naskrz egocentrizmom, individualizmom a materializmom presiaknutej dobe, ma potešil i jasný akcent na nezastupiteľné miesto duchovna v živote každého jedného z nás. Drobnú námietku vznášam iba voči niekoľkým častejšie sa opakujúcim slovným spojeniam, či občasne sa objavujúcim takmer identickým odsekom (napríklad s. 209 a 216 – poznatky o Taunayovom plátne: najsamprv sa dozvedám, že maľbu štát odkúpil až roku 1835 a následne – prakticky zhodným spôsobom – sa dočítam, že až do majstrovho skonu roku 1830 dielo viselo v jeho ateliéri).

Autor svedomito bádala v zahraničných archívoch – konkrétne francúzskych – a čerpal i z francúzskej dobovej tlače. Zoznam literatúry a publikovaných prameňov považujem za obdivuhodne rozsiahly a tematicky (cestopisy, dejiny múzeí, estetika, korešpondencia, pamäti (paradoxne, Denon sám žiadne nezanechal), vojenstvo...) i jazykovo (angličtina, čeština, francúzština, slovenčina, taliančina...) pestrý. Oceňujem začlenenie spisov novšieho i skoršieho dáta vydania, vrátane pojednaní z čias „bývalého režimu“ v Československu, pretože viaceré diela odolali skúške času. Okrem toho: spis skutočne dokáže vtiahnuť a hĺbanie nad ním má svoje neopakovateľné čaro.

Publikáciu možno podľa mojej mienky odporučiť širokému okruhu percipientov: záujemcom o 19. storočie všeobecne, prípadne Napoleonovo pôsobenie konkrétne, alebo tým, ktorých láka bližšie sa oboznámiť s prejavmi empiru vo Francúzsku. Množstvo obohacujúcich pohľadov však nájdu i čitatelia, nadšení pre tlačené slovo, formovanie sa verejnej mienky, či dejiny festivít. Ide o monografiu, ktorá dopĺňa veľmi cenný kamienok do mozaiky historického poznania.

Ján Jakubej, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

BRAUDEL, Fernand. *Dynamika kapitalismu*. Praha 2019, 115 s.

„Historická veda musí začínať stále znova, stále znova sa utvára a prekonáva. Jej údel je rovnaký, ako údel všetkých spoločenských vied. Neverím preto, že by dejepisné knihy, ktoré píšeme, platili na dlhé desaťročia. Neexistuje kniha, napísaná raz a navždy a všetci to vieme.“

Fernand Braudel (1902 – 1985)

Nemecký filozof Oswald Spengler sa kedysi vyjadril, že osobnosť, ktorá sa z pohľadu historikov stane významnou, si zaslúži pomenovanie „človek – fakt.“ Ak by som danú schému preniesol na pole historiografie, smiem pokojne skonštatovať, že autor predloženého spisu patrí k „odborníkom – pojmom.“ Na tomto mieste načim spomenúť aspoň tri skutočnosti zo životopisu Fernanda Braudela. Stal sa najvýznamnejším predstaviteľom II. generácie francúzskej „školy“ Annales (ktorej členovia vstúpili do povedomia medzi rokmi 1945 – 1968), jeho trojzväzková dizertačná práca Stredozemné more a stredomorský svet v dobe vlády Filipa II. (definitívne vydanie uzrelo svetlo sveta roku 1966, pripomíname si teda

jeho 55. výročie) ostáva najvyhľadávanejším historickým pojednaním, zverejneným po II. svetovej vojne, u francúzskej laickej verejnosti a v neposlednom rade: spomínaný pán, nazývaný „knieža histórie,“ zavrhol „klasické“ členenie plynúceho času na minulosť – prítomnosť – budúcnosť a nahradil ho vlastným: deje dlhého, stredne dlhého a krátkeho trvania, prípadne inak: štruktúry – konjunktúry – udalosti, či jeho slovami: mikrografia – panoráma – interpretácia. Táto schéma sa ešte člení na rôzne časové úseky, napríklad hlbinný, individuálny, alebo spoločenský čas. Istotne: nemožno ho považovať za jediného intelektuála, ktorý nesúhlasil s tradičným poňatím chronológie – no ani nemožno poprieť, že jeho návrh našiel minimálne vo francúzskej historickej obci značný ohlas, o čom svedčí napríklad „dlhý stredovek“ Jacqua le Goffa (1924 – 2014), jedného z Braudelových študentov, hoci sa pobral vlastnou cestou.

Čitateľovi sa po dlhšej odmlke dostáva do rúk skromnejší výstup uvedeného historika (ktorého konečná podoba pochádza z roku 1985), súbor troch prednášok, tvoriacich úvod k monumentálnej Materiálnej civilizácii, ekonomike a kapitalizmu 15. – 18. storočia. To však nič nemení na jeho podnetnosti a hodnotnosti. Autor erudovane a dôsledne – čo zrejme patrilo k charakteristikám jeho vedeckej práce – poskytuje objasnenie príčin vzniku celoeurópskeho trhu v rannom novoveku, čo si však nesporne vyžaduje hlbokú znalosť množstva súvislostí všeobecne a zrelý vzhľad do hospodárskych dejín konkrétne. Svedčí o tom aj uznanie zo strany podstatne mladšieho „kolegu,“ profesora ekonómie Pierra Noëla Girauda (*1949). Nájdem tu predstavené viaceré koncepty, ktorými tvorca prispel k rozvinutiu metodiky dejín. Spomeniem aspoň: delenie aktivít na „nomádske“ a „sedentárne“ (= usadené), členenie mentalít na „stredomorskú“ a „horalskú,“ i jeho slávne trojčlenné schémy: materiálna civilizácia – trhová ekonomika – kapitalizmus, obchodnícke dynastie – hierarchia postavenia – zastrešujúca štátna moc a tiež mesto centrum – súostrovie miest napoly okrajových – zázemie. Pre zachovanie objektivity doplním, že odporcovia mu vyčítali nedocenenie významu stretu medzi kresťanstvom a islamom i „odľudštenie“ minulosti. Pritom si sám vytýčil motto: „Povinnosťou historika je neveriť, že najdôležitejšími aktérmi histórie sú tí, ktorí robia najväčší hluk – sú aj iní, mlčanliví.“

Prvá prednáška ponúka náčrt autorovho originálneho pohľadu na hospodárske deje ranného novoveku. Poukazuje na stavy rovnováhy a nerovnováhy, objavujúce sa v rozpätí 15. až 18. storočia, na základe ktorých tvorca dokumentuje, že ani hospodárske dejiny nenáležia k natoľko „nehybným“ disciplinám, ako sa občas nesprávne usudzuje. Dôležitým prvkom ostáva tiež zotrvačnosť, prejavujúca sa v konaní jednotlivých aktérov. Ako „materiálny život“ definuje pozostatky minulého konania (zvyky, tradície, gestá...), ktoré pretrvali v každodenných činnostiach do súčasnosti, hoci ich uplatňovanie si plne neuvedomujeme. Upozorňuje, že približne v období 1400 – 1800 sa na území „starého kontinentu“ vyskytli viaceré demografické krízy, no od tohto dáta k zastaveniu ani regresu populačnej krivky už nedochádza – aspoň nateraz. Upriamuje pozornosť na objavenie sa (destilovaného) alkoholu, cukru, čaju, kávy a tabaku. Nesmiem zabúdať na rozvoj technológií: napríklad v Benátkach (15. storočie), Nizozemsku (17. storočie, o Holandsku si trúfam hovoriť až po skončení tzv. „osemdesiatročnej vojny,“

1648), či v Anglicku/Veľkej Británii (18. storočie). Peniaze a mestá následne definoval ako „hybnú silu aj indikátor modernosti.“ Výmennému hospodárstvu sa ani v tejto epoche ešte nedarí spojiť všetku výrobu so všetkou spotrebou – veľkú časť produkcie totiž naďalej pohlcuje samozásobovanie. Ten, kto sa stáva súčasťou výmeny, žije aj „ekonomickým životom“ – protipólom toho materiálneho. Kým trh sa koná „len“ raz alebo dvakrát týždenne, obchodník môže byť otvorený denne a jeho majiteľ smie kupujúcemu poskytnúť tovar i na úrok. Takisto deň čo deň sa však otvárajú aj výročné trhy a burzy. Autor za „polovicu úlohy“ histórie vytýčil vidieť na vlastné oči to, čo sa najväčšmi blíži popisovanému a uchovalo sa – a ukázať čitateľovi vďaka vlastným hlbokým znalostiam čo najplastickejší obraz niekdajšieho diania. 15. vek priniesol zlom: zrod burzy (Benátky 1455), 16. potom vrcholný rozmach veľtrhov, kým 17. zasa presun obchodných trás zo Stredomoria na územia pozdĺž Atlantického oceánu a napokon 18. posilnenie „súkromného,“ čiže mestskou radou nekontrolovaného, podnikania (ktoré Braudel pomenoval „protitrh“) na úkor „verejného,“ teda prísaznými usmerňovaného. Pre doplnenie obrazu neopomína ani komparáciu s obchodnými pomermi mimoeurópskych krajín, napríklad Číny, Indie, islamských štátov (hoci tu sa ako dôležitý bod výmeny vyvinul fonduk (= hostinec) a bazár), či Japonska.

Druhá prednáška sa vyslovuje k tomu, akým konkrétnym mechanizmom sa riadi kolobeh výmen. „Kapitalizmus,“ ktorý vtedy podľa autora vznikol, možno nazvať obchodným – no načim ho jasne odlišovať od trhového hospodárstva. Práve on podľa pôvodcovho pohľadu riadil – aspoň z polovice – uvedené trhové hospodárstvo, kým ono zasa tvorilo spojivo medzi výrobou a spotrebou. Upozorňuje na málo zdôrazňovaný fakt, že cez Stredomorie, Osmanskú ríšu a Perziu – alebo cez Tichý oceán a Manilu (od 1572) – španielske mince prenikli až do Indie a Číny. Môžem tvrdiť, že konkurencia vyrovnáva rozdiely, vďaka čomu sa trh stáva priaznivým miestom – no nie menšou pravdou ostáva, že ho často deformatovali monopoly. K základným termínom, hoci vyznieva anachronicke, patrí samotný pojem kapitalizmus – smiem ho však prijať pri vyjadrovaní sa k novoveku, ak uznám, že mi značne pomôže pri snahe zorientovať percipienta v problematike. Napríklad by som nemal zabúdať, že pomer HDP k majetku v podobe kapitálu dosahoval pred Francúzskou revolúciou hodnotu 1 : 3 alebo 1 : 4. Osobne považujem za podnetné, že Pobaltie a Amsterdam („posledný mestský štát“) považoval Braudel za „nepríliš vzdialené miesta.“ Čím viac sa rozmáha nekontrolované obchodovanie, tým zjavnejšie vytláča kolektívny predaj na trhu individuálna transakcia. Postupne sa medzi výrobcu a spotrebiteľa vkladil obchodník, ktorý prerušil styk spomínaných dvoch a na rozdiel od nich disponuje hotovosťou. Najviditeľnejšie upadá možnosť dohľadu v prípade diaľkového obchodu – napríklad s Antilami, Čínou, Indiou, alebo Koromandským pobrežím (= Bengálskom). Takto sa veľkoobchodník definitívne oddeľuje od maloobchodníka. Problém tkvel v návratnosti investícií: tá mohla vzhľadom k pomalosti dopravy trvať celé mesiace, dokonca i roky – no dotyční dokázali dané negatívum skvelo vyvážiť manipulovaním s úverom a záujmom o akúkoľvek výnosnú príležitosť – bez ohľadu na odvetvie. Autor spomína prvú mohutnú európsku finančnú krízu, spôsobenú krachom bánk, vedených florentskými rodinami

Bardi a Peruzzi (1344 a 1345). Vyslovil názor, že pre zrod kapitalizmu musí dôjsť k skĺbeniu istých špecifických podmienok – a to sa, ako tvrdí, udialo iba na „starom kontinente“ a v Japonsku. A rovnako iba v týchto dvoch oblastiach feudálna šľachta i podnikavé mešťanstvo uznali posvätnosť imania.

Posledná, tretia prednáška, sa zaoberá zrodom prvej globalizovanej spoločnosti – a tu spomeniem, že kým „kolega“ Niall Ferguson kladie jej vznik až do Anglicka/Veľkej Británie začiatku 18. storočia, Fernand Braudel jej zrod posúva o tridsať decínií hlbšie do minulosti (hoci uznáva jej plné rozvinutie až okolo roku 1800). Zavádza tu termín „hospodársky svet“ ako výraz, označujúci produkciu jedného konkrétneho, geograficky vymedzeného regiónu, rozčleneného na niekoľko oblastí s jedným, nanajvýš dvomi centrami. Z toho plynie, že súčasne existovalo – a existuje – niekoľko hospodárskych svetov vedľa seba. V rannom novoveku šlo napríklad o Osmanskú ríšu, či Ruské impérium – no nie o súbor sedemdesiatich rôznorodých útvarov, nad ktorými vládol Karol V., či jeho syn Filip II., pretože Lisabonu ani Seville nikdy nepripadla úloha ťažiska svetového obchodu. Túto nezastupiteľnú funkciu plnili Benátky (1380 – 1500), Antverpy (1500 – 1550), Janov (1550 – 1600, „mesto sv. Juraja,“ pričom ďalšiu celokontinentálnu krízu zaviniť krach tunajšej banky, 1621), Amsterdam (1600 – 1780), Londýn (1780 – 1929) a napokon New York (od 1929 – do súčasnosti). Na záver – no nie v poslednom rade – sa vyslovuje k šťastnej súhre okolností, ktoré podnietili anglickú priemyselnú revolúciu.

Percipienta možno prekvapí absencia poznámok pod čiarou. Dielo je však poňaté ako esej, a pri tomto type pojednania z môjho pohľadu nemusím ich neprítomnosť vnímať ako nedostatok. Štýl považujem za skutočne brilantný a samotné čítanie smiem bez výčítiek svedomia označiť za estetický zážitok. Ide o dielo, zachovávajúce si tú najvyššiu odbornú úroveň, no pritom prístupné širšiemu okruhu záujemcov. O to viac načim vyzdvihnúť prácu prekladateľky a vzdať hold umeniu slova, ktoré preukázala. Niektoré pojmy hodnotíme dnes ako zastarané (napríklad buržoázia, vykorisťovanie...), no prihliadnúc k času vzniku textu je ich uplatnenie pochopiteľné. Opomenúť nemožno ani kvalitnú biografickú štúdiu, hodnotne dopĺňajúcu celkový vysoko pozitívny obraz. Prácu vnímam ako nesmierne prínosnú a som úprimne presvedčený, že sa s ňou mal oboznámiť každý nadšenec pre európsky novovek. I tí, ktorí viac inklinujú k tomu uhorskému, na základe jeho štúdia získajú širší pohľad. A tu sa vynikajúco naplňa konštatovanie klasika: „Autor hynie, ale dielo zostáva.“

Ján Jakubej, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

SEMSEY, Viktória (ed.). *National Identity and Modernity 1870 – 1945. Latin America, Southern Europe, East Central Europe*. Budapest; Paris 2019, 489 pp.

V dňoch 5. – 7. apríla 2017 zorganizovala Univerzita maďarskej reformovanej cirkvi Gáspára Károliho v Budapešti konferenciu, ktorá niesla názov *Národná identita a modernita 1870 – 1945*, a ktorá v rámci vymedzenej tematiky mapovala krajinu Latinskej Ameriky, južnej, strednej a východnej Európy. Konferenčné

príspevky sledovali dianie v krajinách: Mexiko, Kuba, Argentína, Brazília, Uruguaj, Ekvádor, Peru, Čile, Španielsko, Rumunsko, Chorvátsko, Srbsko, Maďarsko a Slovensko.

V rámci formovania národnej a národnostnej identity sa obdobie rokov 1870 – 1945 jednoznačne javí ako kľúčové. Práve vtedy sa totiž začali rodiť a vymedzovať myšlienky národného presvedčenia, začali sa formovať a definovať znaky nacionalizmu i etnickej rozmanitosti. Toto obdobie je v mnohých spomínaných krajinách spájané s ekonomickou modernizáciou, so snahou o vyrovnávanie sa s prípadnou zaostalosťou plynúcou z predchádzajúcich období, s érou pokroku a inovácií, ale zároveň aj s čiastočným návratom k starým tradíciám. Príspevky sa síce pohybovali v tomto jasne vymedzenom kontexte, ale zároveň svojou rôznorodosťou poskytovali informácie z oveľa širšieho spektra. Konferenčné príspevky nezostali výhradne v ústnej podobe, ale v roku 2019 vyšli i v podobe štúdií v rovnomennom konferenčnom zborníku, ktorý čitateľovi ponúka široký záber skúmanej tematiky v geograficky jasne vyčlenenom priestore. Hlavným cieľom konferencie, ale i samotného zborníka, bola podľa slov organizátorky a hlavnej editorky Viktórie Semsey snaha o konfrontáciu poznatkov a o nájdenie spoločných ťažísk vo vývoji jednotlivých krajín a regiónov, ktoré si boli podobné v etnickej a kultúrnej diverzite, ale i v oneskorenom ekonomickom a hospodárskom rozvoji.

Zborník ponúka vskutku komplexný pohľad na zvolenú tematiku, pričom tento prínos ocenia najmä čitatelia, ktorí sa v danej problematike dobre orientujú, sú oboznámení s dejinami skúmaných štátov a tiež so základnými rysmi a charakteristikami v nich žijúcich národov. Pri dôslednom čítaní vystupujú na povrch špecifické črty moderných národov, ale aj pôvodných etník, resp. etnických skupín, jazykovo a kultúrne takmer totožných alebo podobných spoločenstiev či štátov.

Autori sa vo svojich príspevkoch nedržali výhradne chronologického prístupu a takisto vždy nerešpektovali ani časové ohraničenie rokmi 1879 – 1945. Vo svojich prácach sa často vracali do období, v ktorých sa dali vyzorovať korene národných hnutí, t. j. zväčša do 18. storočia. Tieto „návraty v čas“ na čitateľa nepôsobia rušivo, práve naopak, umožňujú lepšie pochopenie potreby národnej identifikácie. Pomáhajú tiež pochopiť neskoršie dôsledky týchto rozhodnutí, z nich mnohé sa odzrkadľujú i v aktuálnom dianí. V niektorých štúdiách sa pomyselnou spojnicou pri skúmaní problematiky stalo hľadanie odpovedí na otázky, ako napr.: Aký vplyv mala asimilácia a vymedzenie kultúr na dianie v meste, na vidieku? Aký to malo dopad na sociálne rozvrstvenie obyvateľstva? Dochádzalo k zmenám v religiozite? Ak áno, do akej miery? Ako ovplyvňovalo formovanie národných identít sociálne správanie obyvateľov?

Podobne i k sondám do života miestnych obyvateľov pristupovali autori rozlične. Niektorí svoje hypotézy mapovali na regionálnej úrovni (v menšom celku v rámci štátu, regiónu či provincie), iní sledovali výskumné otázky počas dlhšieho časového úseku, ďalší sa na problematiku pozerali v širšom geografickom vymedzení. Čitatelia by si pritom mali uvedomiť, že pri prvom type sondáže môžu byť výsledky skreslené a nie je ich možné aplikovať na celý štát, resp. „národ“.

Na druhú stranu, práve na týchto príspevkoch je možno badať jednoznačné podobnosti vývoja národných identít, a to často i v od seba nezávislých, priestorovo vzdialených kultúrach či krajinách. Jednou z týchto črt je, že napr. v krajinách s ekonomickou dekadenciou dochádza k stupňovaniu nacionalizmu až k jeho následnému preklopeniu sa do autoritárskych režimov. Rozmanitá je tiež výskumná perspektíva jednotlivých príspevkov. Kým jedna časť bádateľov skúma vybranú historickú zaujímavosť, problém, osobnosť, dielo, periodikum či literárny žáner, iní kladú dôraz práve na samotné procesy, ktoré viedli k formovaniu moderných národov.

Zborník začína príhovorom hlavnej editorky *Viktórie Semsey*, ktorá objasňuje ciele i príčiny, ktoré viedli k zorganizovaniu konferencie. Z jej úvodného slova sa dozvedáme, že nie všetky z uverejnených príspevkov aj reálne odznegli na konferencii. Následne skladá poklonu jednej z autoriek štúdií, konkrétne ide o *Eszter Tarjánovú*, ktorá krátko po konferencii zomrela. Na záver poďakovala všetkým, ktorí jej pomohli pri organizátorských povinnostiach, ako aj pri zostavovaní zborníka.

Úvodná štúdia patrí *Maximiliánovi Gregoria-Cernadasovi* a nesie názov *Lukostrelci, humanisti a bociany: Problémy s argentínskou identitou*. Začína sa veľavravnou vetou: „*Identita je vo svojej podstate jednou z najvýraznejších otázok našej doby.*“¹ Autor tu hovorí o procesoch vytvárania identít v Maďarsku i Argentíne, o kultúrnom pluralizme i o otázkach identity, ktoré podnecujú k akademickým a spoločenským dialógom medzi oboma krajinami, a ktoré už mnohokrát viedli k napätým situáciám. Dá sa povedať, že poskytuje priestor na interkultúrny dialóg, ktorý by mohol prispieť k lepšiemu vzájomnému porozumeniu.

Zborník je rozdelený na dve hlavné časti – I. história a sociálne vedy (History and Social Sciences), II. literatúra a kultúra (Literature and Culture), ktoré sa následne ďalej regionálne členia. Prvá časť je ďalej delená podľa geografického kľúča na príspevky pojednávajúce o Latinskej Amerike, o južnej Európe a o stredovýchodnej Európe. Druhá časť sa sústreďí na Latinskú Ameriku, južnú Európu a stredovýchodnú Európu. Až na tri príspevky v španielčine je celá kniha publikovaná v anglickom jazyku.

Prvá, v počte štúdií dominantnejšia skupina, primárne rozoberá historické a sociologické súvislosti popisovaných procesov v jednotlivých oblastiach. Už pri prvotnom nahliadnutí do obsahu knihy je viditeľná disproporcía v jednotlivých sekciách. Nosnú časť tvoria štúdie zaradené do „tretieho regiónu“, t. j. do časti opisujúcej situáciu v strednej a východnej Európe. Konkrétne hovoríme o ôsmich štúdiách zameraných na dejiny a kultúru Maďarska, o dvoch viažucich sa k dnešnému Rumunsku, o jednom referáte k dejinám a kultúre Poľska a o jednom príspevku týkajúcom sa Chorvátska. Môžeme tu nájsť i štúdiu od *Eugena Stancu*, *Csabu Dupcsika*, *Hrvoja Volnera*, *Victora Neumanna*, *Istvána Bobaya*, *Viktórie Semseyovej*, *Bélu Makkaiho*, *Ákosa Kárbina*, *Petry Balatonovej*, *Gábora Egryho*, *Andrei Schmidtovej* a *Dávida Kovácsa*. Štúdie, ktoré sa viažu k Latinskej Amerike sú tri:

¹ GREGORIO-CERNADAS, Maximiliano. Archers, Humanists and Storks: Threading Argentine identity issues. In SEMSEY, Viktória (ed.). *National Identity and Modernity 1870 – 1945. Latin America, Southern Europe, East Central Europe*. Budapest; Paris 2019, s. 11.

konkrétne k Argentíne je to príspevok od *Hernána Oteru*; Peru rozoberá *Francisco Quiroz Chueca* a o Latinskej Amerike hovorí *Mária Elisi Alonsoová*. Španielsko reflektujú tri štúdie: prvá, od *Javieru Morenu Luzónu*, je o nacionalizme a jeho budovaní v tejto krajine v rozmedzí rokov 1875 – 1939, ďalšia, od *Julia Ponce Albrecta*, hovorí o budovaní štátu a národnej identity, so zvláštnym zreteľom na vzťahy medzi centrálnou časťou a perifériami Španielska (1976 – 1945). Posledná, autorom ktorej je *Guillermo Marína*, nesie veľavravný názov *Čas vojen a spoločné totalitné projekty: väzby medzi nacistickým Nemeckom a frankistickým Španielskom skrz analýzu tradičného španielskeho mesta (Vitoria, 1936 – 1944)*.

Štúdie obsiahnuté v druhej časti s názvom *Literatúra a kultúra* sú opäť nesúmerne rozdelené, tentoraz však do dvoch geografických oblastí. Dominantnú časť opäť tvorí druhý blok s názvom *Južná Európa a stredovýchodná Európa*, v ktorej prevládajú referáty týkajúce sa Maďarska. Konkrétne hovoríme o šiestich referátoch od *Tamása Burnóa*, *Ildikó Sz. Kristófovej*, *Eszter Trajánovej*, *Tibora Gintliho*, *Moniky Pilhofferovej* a *Alexandri M. Szabóovej*. Blok dopĺňajú štúdie rozoberajúce osobnosti s ich dielami a literárne smery v slovenskej literárnej a kultúrnej tvorbe, ktoré spracovali v troch štúdiách *Ivana Traneková*, *Csaba Horváth* a *Dagmar Kročanová*. K Španielsku sa viaže jedna štúdia od *Santiaga Pérez Isasiho* s názvom *Iberianizmus, nacionalizmus a (literárna) regenerácia: kapitola ku komparatívnym iberiským dejinám literatúry*. Štyri referáty tvoria blok k Latinskej Amerike, z ktorých prvé dva – od *Tomáša Abraháma* s názvom *Zloženie identity. Autobiografická analýza. Figuratívna syntéza Žida: národnosť rumunská, jazyk maďarský, kultúra francúzska, domov Argentína*; a od *Eldy González Martínezovej* s názvom *Brazília imigračná politika počnúc od 30. rokov 20. storočia: Národnostná kampaň a konštrukcie národnej identity* – sú písané v anglickom jazyku. Zvyšné dva príspevky – od *Izaskun Álvarez Cuarterovej* s názvom *Dejiny, modernizácia a identita v Kube* a od *Sebastiána Hernándezu Toleda* s názvom *Formovanie „čilského národa“. Národnosť a národná identita na začiatku 20. storočia (1904-1918)*² – sú v španielčine.

Situácia v oblasti formovania národných identít nebola ľahká ani pre jednu zo spomínaných krajín. Veľmi špecifická je táto otázka z pohľadu Latinskej Ameriky. V jej dejinách zaznamenávame niekoľko vln masovej imigrácie – prichádzali sem ľudia z Európy i Afriky, čo vyvolalo akútnu potrebu zadefinovania si spôsobov asimilácie imigrantov. To malo napomôcť plynulejšej integrácii obyvateľstva štátu s rôznorodým pôvodom do jedného spoločného celku. Takýto proces prebiehal v rôznych krajinách Latinskej Ameriky, ale asi najvýraznejšie sa to odzrkadlilo na Argentíne, čo vo svojej štúdii bližšie popisuje práve *Hermán Otero*. S istou formou dualizmu sa stretávame v prípade Peru, kde je z jedného pohľadu národná identita determinovaná vďačnosťou voči kolonizátorom za prinesenie kultúry, ale na druhej strane je možné badať i odmietavý postoj voči tomuto úseku vlastných dejín. Bližšie sa je o tom možné dočítať v štúdii *Francisca Quiroza Chueca* s názvom *Moderné Peru: Západný, domorodý alebo mestic? Sebareflexia Peru prostredníctvom vlastnej historiografie*. Tento zlomový bod bol prítomný aj pri formovaní národnej identity ďalších krajín zo spomínanej

² Preklad autora recenzie. Originálny názov *La construcción de la „raza chilena“. Nación e identidad nacional en la Generación del Centenario (1904 – 1918)*.

oblasti. Vyrovnanie sa s minulosťou, konkrétne s intenzívnym kolonializmom, nebolo ľahké ani v prípade Chile, ako o tom rozpráva *Sebastián Hernández Toledo*. Podobne to bolo aj v prípade Kuby, čo podľa *Izaskun Álvarez Cuarterovej* prispelo – z pohľadu miestneho obyvateľstva – k výrazne prežívanému pocitu neistoty. Vyššie uvedené štúdie z prostredia Latinskej Ameriky sú prínosné i podnetné aj pre stredoeurópsky región. Predstavujú vhodný priestor na konfrontáciu skúseností európskeho obyvateľstva s latinsko-americkými štátmi, čo je ešte aj dnes veľmi aktuálnou témou.

Španielsko, dodnes označované za národnostne pestrý štát južnej Európy, nespája s Latinskou Amerikou len jazyková príbuznosť, ale aj historická skúsenosť s kolonializmom. Táto oblasť utŕžila v druhej polovici 19. storočia ranu v podobe rozpadu svojho koloniálneho impéria, čo sa prejavilo nielen v politickom smerovaní krajiny, ale aj v zedefinovaní si vlastnej identity. Následne koncom 19. storočia sa začal formovať regionálny nacionalizmus, ako reakcia na ekonomický vzostup jednotlivých regiónov, o ktoré v predchádzajúcom období prišli. Španielske obyvateľstvo sa dostalo na pomedzie regionalizmu a centralizmu v období, keď sa vlády ujal generál Franco. Jeho spôsob diktatúry sa negatívne podpísal práve na centralistických tendenciách, čo zapríčinilo to, že po Francovej smrti dochádza k opätovnému upevneniu regionalizmu. Súčasne sa so spomínanými identitami v prvej polovici 20. storočia dostal na povrch aj iberianizmus, ktorému sa v rámci tohto zborníka hlbšie venuje štúdia *Santiaga Pérez Isasiho* s názvom *Iberianizmus, nacionalizmus a (literárna) regenerácia: Kapitoly ku komparatívnym dejinám iberskej literatúry*, ktorá by mohla byť veľmi atraktívnou aj pre slovenských literárnych bádateľov.

Slovenskú etnicitu v rámci zborníka reprezentujú štúdie od *Dagmar Kročanovej*, *Ivany Tranenkovej*, *Csabu Horvátha* a okrajovo aj *Móniky Pilkhoffrovej*. Komparatívna práca *Csabu Horvátha* porovnáva opis Košíc v dielach Sándora Máraia a Dušana Šimka. Šimko opustil mesto po Pražskej jari, kedy sa na niekoľko desaťročí zdržiaval v Bazileji. Práve tu spísal svoje spomienky na Košice. Márai zas navštívil Košice v tridsiatych rokoch 20. storočia. Vnímal ich ako významné mesto niekdajšej monarchie. Neskôr, keď sa odsťahoval do Talianska a potom do Ameriky, využíval toto mesto vo svojich dielach ako metaforu pre opis éry 19. storočia.

Najpočetnejšie zastúpenie majú príspevky týkajúce sa dejín a kultúry Maďarska, resp. niekdajšej Rakúsko-uhorskej monarchie. Proces formovania národnej identity mal niekoľko fáz, ktoré sa počas 19. a 20. storočia neustále transformovali. Začína sa to aristokraciou, ktorá svoju „národnú“ resp. etnickú príslušnosť odvodzovala od svojho pôvodu, majetkových pomerov, hodnôt a spôsobu života, pričom práve samých seba vnímali ako nositeľov „maďarskosti“. Následným pokrokom krajiny, ktorý sa prejavil v hospodárskej i ekonomickej rovine, no čoraz väčšmi i v politickej liberalizácii, sa do kľúčovej pozície dostáva meštianska vrstva obyvateľstva. Uhorsko i Rakúsko-uhorská monarchia boli počas celého obdobia existencie de facto multietnickou, viacjazyčnou a multikultúrnou krajinou. Autori štúdií ponúkajú rôzne pohľady na maďarské nacionalistické stratégie, výklady nacionalistických teórií a ich aplikáciu na rôzne krajiny, ktoré boli súčasťou Uhorska. Pre ľudí poznajúcich maďarskú literatúru je známe, že v ich literárnych

dielach, či už v poetických alebo prozaických, sa do veľkej miery odzrkadľuje vlastenectvo. Niekedy ho je možné nájsť medzi riadkami, inokedy sa skrýva za metaforami alebo anekdotami, no nezriedka je vyjadrené i priamo. O odraze a obraze nacionalizmu v maďarskej literárnej tvorbe píše *Eszter Tarjányiová, Alexandra M. Szabó, Tibor Gintli a Mónika Pilkhofferová*.

Autori a autorky štúdií sa podujali na neľahkú úlohu, keďže otázky nacionalizmu a národnej identity patria medzi veľmi zložité bádateľské úlohy. Editorom dalo veľkú prácu zhromaždiť kvantum naozaj vynikajúcich odborníkov, a to nielen z Európy, ale aj z Latinskej Ameriky. Ich erudovanosť a odbornosť sa jednoznačne ukázali v prácach, ktoré sú prínosné pre širšiu odbornú, prípadne i laickú verejnosť. Prístup k najnovším výsledkom vedeckého bádania je širokej verejnosti umožnený i vďaka tomu, že väčšina prác je publikovaných v anglickom jazyku. Čo veľmi oceňujem, je resumé v anglickom jazyku pri tých štúdiách, ktoré sú písané v španielčine. Na druhej strane, keďže hosťujúcou krajinou konferencie bolo Maďarsko, prijala by som zhrnutie aj v maďarskom jazyku, no jeho absencia nijako výraznejšie nezasahuje do celkovej kvality vedeckej publikácie. Formálna a vizuálna úprava knihy je komfortná ako pre dlhé, intenzívne, tak aj pre viacúsekové čítanie.

Mária Molnárová, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre